

وستاسرخوش کرتیس

اساطیر ایران

ترجمه

مهدی باقی — شیرین مختاریان

فهرست مطالب

۷	درآمد
۱۳	ایزدان و آفرینش جهان ایران باستان
۲۹	دیوان، موجودات افسانه‌ای و قهرمانان
۴۱	شاهنامه فردوسی
۶۳	موجودات افسانه‌ای و اساطیری شاهنامه
۷۷	داستانهای زرتشت، کوروش، و اسکندر
۸۹	تداوم سنت کهن
۱۰۷	داستانهای پریان و تعزیه
۱۱۹	نتیجه
۱۲۳	نمایه کتاب

ایزدان و آفرینش جهان ایران باستان

از متون دینی زرتشتیان که شامل اوستا و متون متأخر مانند بُندهشن و دینکرد است، اطلاعات بسیاری دربارهٔ ایرانیان باستان، ایزدان و نیز آفرینش جهان برمی آید. کتاب بُندهشن که به معنی "آفرینش" است شامل ترجمهٔ پهلوی (فارسی میانه) بخش‌هایی از اوستا است، و نیز تفسیر آنها (زند) است. که این بخش‌ها امروزه در دست نیست. در کتاب دینکرد خلاصه‌ای از اوستا به زبان پهلوی آمده است.

ایزدان، قهرمانان و موجودات افسانه‌ای که در اوستا از آنان یاد شده است، بیشتر در یشت‌ها آمده است. در یشت‌ها از اساطیر بسیار کهنی یاد شده است که اصل آن به پیش از دورهٔ زرتشت بازمی‌گردد. این اساطیر که در سرودهای ایزدانی چند ذکر شده است باور ایرانیان باستان پیش از زرتشت را بازمی‌نمایند برای مثال یشت پنجم (یا آبان‌یشت) به ایزدبانو، اردویسور آناهفته، یشت چهاردهم یا با بهرام‌یشت به ایزد ورث‌رغنه و یشت دهم مهریشت به ایزد میثره اختصاص دارند، در یشت نوزده (یا زامیاد یشت) از کوشش برای به دست آوردنِ فرّ ایزدی سخن به میان آمده است. نیایش یا مجموعهٔ دعاها نیز از باورهای کهن زرتشتی سخن دارند و از این‌رو اطلاعات سودمندی در اختیار ما می‌گذارند. از این میان یکی

آتش نیایش است. وندیداد به آفرینش اهورمزدا سرور دانا، و خصم او انگره‌مئینو می‌پردازد؛ انگره‌مئینو بعدها اهریمن خوانده شد.

ایزدان

اهورامزدا و انگره‌مئینو

اهورامزدا، سرور دانا، برترین ایزد، نیکی مطلق، خرد و دانش، آفریدگار خورشید، ستارگان، روشنی، آدمیان و جانوران و همه پدیده‌های ملموس و انتزاعی است.^۱ اهورامزدا ضد هر بدی و عذاب است. انگره‌مئینو (اهریمن)، روح بدی، ضد اوست و همواره در پی آن است تا جهان راستی را نابود کند و آدمیان و چارپایان را گزند برساند. از این‌رو زندگی این جهانی بازتاب نبرد گیلهانی میان اهورامزدا و انگره‌مئینو است.

دیو بالدار برنزی با بدن شیر و سری درنده‌خو که احتمالاً روح شر را نشان می‌دهد. گفته می‌شود که در افغانستان پیدا شده است. اواخر دوران ساسانی / اوائل دوران اسلامی. قرنهاى ۷ تا ۹ میلادی

۱. یادداشت مترجمان: در متن اصلی پس از روشنی تاریکی آمده، که نادرست است.

بنابر آموزه‌های زرتشت، اهورامزدا تجسم نیکی است و هر انسانی باید میان نیکی و بدی یکی را برگزیند. انگره‌مئینیو، بزرگترین دیو در ناحیه شمال، در تاریکی که مسکن همه دیوان است، زندگی می‌کند. او می‌تواند خود را به صورت چلپاسه، ماریا جوان درآورد. انگره‌مئینیو به این صورتها درمی‌آید و با هر آنچه نیک است می‌ستیزد، می‌کوشد تا همه، حتی زرتشت را بفریبد و آنان را به جهان تاریکی، فریب و دروغ خود درآورد. شماری دیوان دیگر، انگره‌مئینیو را در نبرد پیوسته‌اش با نیکی، که آفرینش اهورامزدا است یاری می‌کنند. مهمترین این دیوان، آئشمه، دیو خشم و غضب، اثری دهاکه، هیولایی سه سر، و شش چشم است که سه پوزه دارد و تنش پُر از چلپاسه و کژدم است. بنابر متون زرتشتی، انگره‌مئینیو در پایان جهان شکست خواهد خورد.

اردوی سوره آناهیتا

اردوی سوره آناهیتا، ایزدبانوی همه آبها روی زمین و منشأ اقیانوس گیهانی است. گردونه او را چهار اسب: باد، باران، ابر و تگرگ می‌کشند. اردوی سرچشمه زندگی، پاک‌کننده تخمه مردان و رَحْم زنان، پاک‌کننده شیر در سینه همه مادران است. این ایزدبانو با زندگی مربوط است، از این رو جنگجویان از او درمی‌خواهند تا به آنان پیروزی بخشد. آبان‌یشت به اردوی اختصاص دارد و از آمدن او بر زمین سخن می‌دارد:

پس اردوی سوره آناهیتا پیش آمد، ای زرتشت! از آن ستارگان بر زمین

مزدا آفریده... (بشت ۵، بند ۸۸)

زرتشت از اردوی می‌پرسد که چگونه او را نیایش کند؟ اردوی در

پاسخ می‌گوید:

ای سپیتمه پاک مقدس!... این است نیایش که تو باید با آن مرا نیایش

کنی و مرا به جای آوری، از زمانی که خورشید برمی‌آید تا زمانی که